

**СТАДІЇ, КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ, ФОРМИ
ТА ФУНКЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ:
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЬЯТЬ
У ЗАГАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

М.М. Почтовий

*доцент кафедри теорії та історії
держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день правова політика виступає як державно-правовий феномен, одна з найбільш пріоритетних функцій розвитку українського суспільства і держави. Підтвердженням цього є сучасна «політична напруженість» у країні та пов'язані з нею державно-правові явища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У процесі даного дослідження науковим підґрунтям стали роботи таких вчених, як: А. Дунаєв, О. Зайчук, Г. Іваненко, А. Коробова, І. Луцький, Н. Оніщенко та інших.

Мета статті є формулювання понять «стадії», «критерії ефективності», «форми», «функції» в аспекті, зокрема правової політики держави, та аналіз взаємозв'язку цих категорій між собою.

Основні результати дослідження. Будь-яка правова діяльність, наукова чи практична, має своїм підґрунтям дослідження понять та категорій. Під час викладання навчальних дисциплін теоретико-правового циклу задля характеристики державно-правових явищ необхідно чітко розмежовувати поняття «стадії», «критерії ефективності», «форми», «функції» в аспекті правової політики, в цілому та держави, зокрема.

У контексті дослідження питань, пов'язаних із формуванням та реалізацією правової політики держави, на наш погляд, найбільш коректним є використання поняття «стадії» як частини шляху, дистанції [1, с. 1415]. С. Ожегов тлумачить поняття «стадії» як окремого моменту, частини якого-небудь процесу [2, с. 910].

Отже, обидва трактування зводяться до того, що стадія є елементом цілого явища чи процесу. Говорити про стадію окремо як про самостійний об'єкт дослідження неможливо, тому що він асоціюється як елемент певної ланцюгової діяльності. З іншого боку, використовуючи для характеристики суспільних явищ поняття «стадія», завжди виникають асоціації із комплексними процесами.

Екстраполюючи дану тезу на правову політику держави можна з впевненістю зазначити, що сукупність ідей, завдань, програм і методів у будь-якому випадку повинна бути реалізована відповідно до певної процедури, що має враховувати черговість свого розвитку та функціонування, тобто перехід від одних явищ та процесів до інших відбувається послідовно.

Поняття «стадії» слід відрізнити від «форми» та «функції». Під формою розуміється зовнішній вираз змісту чого-небудь [1, с. 1287]; спосіб існування змісту, невід'ємного від нього та виступаючим засобом його вираження (єдність форми і змісту) [2, с. 853].

Тобто форма допомагає матеріалізувати зміст явищ та процесів. Однак, для повноти дослідження проблематики правової політики держави однієї матеріалізації недостатньо, тому що форма не дає можливості спрогнозувати розвиток правової політики в майбутньому, вона лише дозволяє визначити як саме може здійснюватись правова політика держави. Нам же необхідно, окрім цього, також з'ясувати послідовний та комплексний характер процесів функціонування самої правової політики як явища. Для цього доречно вести мову про систему стадій, черговість зміни або проходження яких, дозволяє досягти стратегічної мети – розвитку пріоритетних напрямів правової політики держави.

У зв'язку з цим, нам здається помилковим твердження О. Коробової, яка зазначає, що для «...обозначення путей, направлений, каналов, по которым претворяется в жизнь, осуществляется правовая политика, обоснованно использование выражения «формы реализации»... [3, с. 114]. Подібне трактування стосовно здійснення правової політики допускає і А. Дунаєв. Він також використовує поняття «форми реалізації» з метою розкриття діяльності політики у сфері права [4, с. 76].

І. Луцький під формами реалізації правової політики розуміє сукупність об'єктивно виражених, взаємозалежних відносин, урегульованих на основі права за допомогою політичних засобів, прийомів для досягнення конкретних цілей формування й розвитку правової, соціальної, демократичної держави, правління права й верховенства закону [5, с. 44].

З думками О. Коробової, А. Дунаєва та І. Луцького можна погодитись в аспекті розуміння того, що правова політика повинна мати зовнішні форми прояву. Однак, використання терміну «форма» позбавляє правову політику держави та діяльність, пов'язану з нею, внутрішніх властивостей: змісту, структурованості, впорядкованості, логічності переходу від одних явищ і процесів до інших, а, натомість, вносить хаос при її втіленні в життя. Форма лише називає діяльність, а не визначає її подальший розвиток. У зв'язку з цим, ми переконані, що вживання терміну «стадія» стосовно правової політики держави є більш доречним та коректним з огляду на важливість та масштабність розповсюдження даного явища. Словосполучення «стадії правової політики держави» відразу дозволяє уявити своєрідну схему дій, з певною послідовністю кроків. Оскільки саме від правової політики держави залежить повнота втілення інтересів суспільства, розвитку країни, економічних, соціальних, технічних та інших процесів, з боку науковців-правознавців неприпустимо

обмежитись лише використанням (поняття «форми») її діяльності. Правовій політиці держави необхідно відразу надавати статус системного явища, що обумовлено використанням терміну «стадії» при її характеристиці.

Дуже близьким за змістом до «форми» є поняття «функції», яке також часто використовується при дослідженні правових та політичних явищ в країні. Функції держави – це основні напрями діяльності держави, в яких знаходять свій вираз її сутність, завдання і цілі [6, с. 396].

Тобто, вживання терміну «функції» разом з правовою політикою держави дає розуміння її основних напрямів реалізації. Про системність та структурованість тут не йдеться. Знову ж таки, в даному аспекті будуть виділені сфери діяльності, в яких правова політика держави може чи повинна здійснюватись. Доречним, на нашу думку, є вживання словосполучення «функції політики держави». За даного формулювання вона може бути економічною, правовою, соціальною, технічною, інформаційною, військовою тощо. Однак, у контексті предмета нашої наукової статті, слід говорити не про те, в яких напрямках чи яких формах реалізовувати правову політику держави, а про те – яким чином втілювати її в життя.

Так, на думку Г. Іваненко: «правовая политика современной Украины должна иметь несколько составляющих: 1) правотворческую, которая воплощается в основном, в принятии, изменении и отмене нормативных актов и нормативных договоров. Главная проблема здесь состоит не в количестве юридических документов, а в том, чтобы они представляли собой единую систему; 2) правоприменительная, преимущественно используется в правоприменительных актах, документах индивидуального, персонифицированного характера. Особенностью этой формы является то, что в современных условиях расширился субъектный состав правоприменения. Так, в настоящее время, право все чаще применяют и негосударственные структуры, органы местного самоуправления, руководители частных фирм, банков, общественных объединений и т.п.; 3) правоинтерпретационная, воплощается прежде всего в актах официального толкования правовых норм (интерпретационных актах). Особенность данной составляющей в том, что она связана с формированием прецедентного права; 4) доктринальная – используется в проектах правовых актов, в научном предвидении развития юридических ситуаций. Юридическая наука является важнейшим направлением правовой политики, так как юридические воззрения и концепции чрезвычайно необходимы для совершенствования конституционной модели правового государства; 5) правообучающая – проявляется в подготовке юристов нового поколения, готовых творчески действовать в новой политико-правовой системе» [7, с. 55–56].

На думку В. Тація, розбудова незалежної правової держави в Україні передбачає розробку й реалізацію державної правової політики в чотирьох основних напрямках: 1) законотворчість; 2) політика в сфері правозастосовчої діяльності та нагляду за виконанням законів та інших нормативних актів; 3) політика в сфері правового виховання; 4) політика в сфері кадрового забезпечення правових реформ і насамперед правоохоронних органів, юстиції, усіх структур судової влади [8, с. 8 – 9].

А. Малько та К. Шундіков виділили такі основні напрямки (форми реалізації) правової політики: 1) правотворчість; 2) правозастосування; 3) правоінтерпретація; 4) доктрина; 5) правоосвіта [9, с. 16]. І. Сезонова, К. Орбець вважають, що основними напрямками кримінальної політики слід визнавати: 1) законотворчість (у найбільш широкому розумінні); 2) правозастосування і нагляд за додержанням законності; 3) правовиховання громадян; 4) правостановчий напрямок (утворення та перетворення державних інститутів), робота з кадрами; 5) наукові (доктринальні) дослідження; 6) стиль і способи взаємодії (засоби впливу) із засудженими [10, с. 68].

Із вищевикладеного слідує, що немає єдиної позиції стосовно досліджуваних елементів, є лише часткова спільність ідей. На наш погляд, проблема полягає ще і в тому, як автори це все називають. Вище за текстом ми обґрунтували власну позицію щодо коректності вживання поняття «стадій» правової політики.

Поряд з цим, для окреслення всіх динамічних процесів, з якими нами пов'язується правова політика держави, автором пропонується використовувати поряд зі стадіями термін «критерії ефективності» правової політики держави. Так, під останніми розуміються умови, які сприяють настанню суспільно-корисних наслідків, забезпечують досягнення позитивного результату. Обрання нами саме такої конструкції для обґрунтування процесу функціонування правової політики держави обумовлено тим, що не завжди професійну діяльність суб'єктів можна відносити в окрему стадію, інколи такий процес є її продовженням і сприяє вдосконаленню роботи у визначеному напрямі.

На наш погляд, в якості стадій правової політики держави слід виділяти правотворчість та правореалізацію, а як критерії ефективності – юридичну практику та правове виховання.

Висновки. Аналіз юридичної літератури засвідчив той факт, що у загальній теорії держави і права поняття «стадій», «критерії ефективності», «форми», «функції» не розмежовані за змістом та особливостями змістового навантаження і часто використовуються як синоніми. Екстраполюючи їх в площину правової політики держави автор аргументував власні пропозиції щодо аспектів співвідношення вказаних понять між собою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большой энциклопедический словарь. – 2-е изд., перераб. и доп. [глав. ред. А. Прохоров]. – М. : Большая Российская энциклопедия; СПб.: «Норинт», 2002. – 1456 с.

2. *Ожегов С.* Словарь русского языка: 70000 слов / Под ред. Н. Шведовой. – 22-е изд., стер. – М. : Рус. яз., 1990. – 921 с.

3. *Коробова А.* Правовая политика: понятие, формы реализации, приоритеты в современной России: дис. ... канд.юр.наук: 12.00.01 / Коробова Александра Петровна. – Самара, 2000. – 275 с.

4. *Дунаев А.* Правовая политика субъектов Российской Федерации : вопросы теории и практики: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Дунаев Андрей Викторович. – Тамбов, 2006. – 173 с.

5. Луцький І. Реалізація основних форм правової політики в Україні / А. Луцький, М. Луцький, О. Каленюк та ін. // Економіка та держава. – 2008. – № 4. – С. 44–45.

6. Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції): Навч. посіб. / За ред. О. Зайчука, Н. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.

7. Іваненко Г. Конституційна модель правового господарства: пути ее совершенствования и реализации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.13 / Іваненко Галина Васильевна. – Одеса, 2002. – 177 с.

8. Ладиченко В. Правова політика у сфері формування нової парадигми відносин держави і особи / В. Ладиченко // Держава і право : Юридичні і політичні науки: зб. наук. праць. – 2006. – Вип. 34. – С. 17–24.

9. Андрущенко Т. Європейська політика України: проблеми формування та реалізації: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Андрущенко Тетяна Вікторівна. – Харків, 2003. – 167 с.

10. Сезонова І., Оробець К. Правова політика держави в боротьбі зі злочинністю / І. Сезонова, К. Оробець // Форум права. – 2005. – № 1. – С. 65–69.

Почтовий М.М. Стадії, критерії ефективності, форми та функції правової політики держави: співвідношення понять у загальній теорії держави і права

Дана стаття присвячена аналізу деяких понять у загальній теорії держави і права, які в юридичній літературі не розмежовані за змістом та особливостями змістового навантаження і часто використовуються як синоніми. Спочатку автор аналізує поняття «стадії», «критерії ефективності», «форми», «функції», екстраполює їх в площину правової політики держави, аргументуючи при цьому власну позицію. Насамкінець пропонуються варіанти використання саме «стадій» та «критеріїв ефективності» в аспекті аналізу процесу формування та реалізації правової політики держави.

Ключові слова: *стадії, критерії ефективності, форми, функції, правова політика держави, співвідношення.*

Почтовый М.Н. Стадии, критерии эффективности, формы и функции правовой политики государства: соотношение понятий в общей теории государства и права

Данная статья посвящена анализу некоторых понятий в общей теории государства и права, в юридической литературе не разграничены по содержанию и особенностями смысловой нагрузки и нередко используются как синонимы. Сначала автор анализирует понятие «стадии», «критерии эффективности», «формы», «функции», экстраполирует их в плоскость правовой политики государства, аргументируя при этом собственную позицию. Наконец предлагаются варианты подключения «стадий» и «критериев эффективности» в аспекте анализа процесса формирования и реализации правовой политики государства.

Ключевые слова: *стадии, критерии эффективности, формы, функции, правовая политика государства, соотношение.*

Pochtovy Maxim. The stage, performance criteria of form and function of legal policy: the ratio of the concepts in the general theory of law

This paper focuses on the analysis of some concepts in the general theory of law, which in the legal literature has delineated the content and features of the semantic load and

are often used interchangeably. At first, the author analyzes the concept of «stage», «performance criteria», «shape «function», extrapolates them into the sphere of legal policy, while arguing their positions. Finally, it offers options to use «stages» and «performance criteria» in term of analysis of the process of formation and implementation of legal policy.

Key words: *stage, performance criteria, forms, functions, legal policy, the ratio.*

Стаття надійшла до редакції 26.09.2014.